

75

NECATİ CUMALI
BÖLÜMÜ

Oktay Akbal, Melisa Gürpınar, Konur Ertop, Raik Alnıaçık, Necatî Cumalı, Radi Fiş, Gülsen Tuncer, Muzaffer Uyguner (Yıldız Kenter de şiirlerinden örnekler okudu.)

T.D.D.

KONUŞMALAR

Necati Cumalı, Oktay Akbal, Melisa Gürpınar

Türkiye Yazarlar Sendikası, 13 Ocak 1992 günü Karaca Tiyatrosu'nda "Necati Cumalı Gecesi" düzenledi.

Toplantıda açış konuşmasını Genel Başkan Oktay Akbal yaptığı gibi, Necati Cumalı'ya ilk soruyu da o sordu:

Okbay Akbal: "Ustalarımıza Saygı" adı altında çeşitli toplantılar düzenledik. Edebiyatımıza yapıtlarıyla hizmet etmiş olan büyüklerimizi, arkadaşlarımızı hep birlikte alkışladık, görüşlerini dinledik geçen yıllarda ...

Bu yıl, ilk oluyor toplantımız. Güzel bir raslantı oldu; yarım yüzyıllık dostum sevgili Necati Cumalı'nın 70'ı biraz da aşmış doğum günü pastasını yiyeceğiz.

Şimdi Necati Cumalı'yı benim tanıtmam uygun olur mu? Kendisi 17, 18 yaşından beri şiirleriyle, daha sonra oyunlarıyla, romanlarıyla, öyküleriyle, denemeleriyle... dört başı bayındır, gerçekten büyük bir yazarımız. Son kırk yılı hep günü gününe yaşamış, bize de yaşatmış bir arkadaşımız.

Necati Cumalı'ya Genel Yazmanımız **Melisa Gürpınar** sorular soracak, ben yalnızca yetmişinci yaşında kendini nasıl duyumsuyorsun demek isterim.

Necati Cumalı: Aynaya bakmasam anımsamıyacağım 70 yaşında olduğumu: Aynaya bakınca, saçlarımı görüyorum. Apak, apak olmuş... Yoksa içimde bir değişiklik yok. Hala Çocuk gibiyim... Yaşar Kemal yazdı, "Ömrünce çocuk kalacak." dedi benim için. Bu bir yaradılış sorunu, çocukluk yitirilince şiir de onunla birlikte gider; şairler çocuk kalır...

Melisa Gürpınar - Necati Cumalı

Melisa Gürpınar: Büyük sanatçıların, gerçek sanatçıların yaşları olmaz. Onlar yaşlarını sonsuzluktan alırlar, hiçbir zaman yaşlanmazlar. Bu açıdan bakınca, onlar, ayrıca evrensel olmaya eğilimlidirler. Bütün zamanların, bütün ülkelerin insanıdırlar. Biz ise gene de onları ülkelerinden ayrı düşünmüyoruz. Onun için ben, sayın Cumalı'ya doğdukları, büyüdükleri coğrafyaları soruyorum; böylece yaşamöyküsünün geçtiği anayolları da görmüş oluruz, bir kez daha kendi ağzından belgelemiş oluruz.

Necati Cumalı: Florina'da doğdum. Benim büyükbabam "hattat". Elyazması Kuran'ı var. Erkek çocuğu için Kuran yazmış. Onun arka sayfasında "Ahmet doğdu 31 Kanunuevvel 1336" der. Bunu yeni takvime çevirdiğimiz zaman 13 Ocak 1921 yapıyor. "Rumeli Hikayeleri"ni yazmaya başladığım sıralarda 1973 yılında Florina'ya gittik. Bir cennet, anlatılabilecek gibi değil. Balkanlar'ın ortasında İsviçre kenti. Öyle güzel bir yerde doğmuşum. Yemyeşil. Bursa'nın Çekirge'sini büyütün bir kent yapın, öyle bir yer. Bizim Bebek sırtları gibi falan...

Ben Florina'dan üç yaşını doldurduktan sonra ayrıldım. 1924'te Urla'ya iskân edildik. Ben, göçmen çocuğuyum bu bakımdan. Bir göç yaşadım küçük yaşımda. Göç, perişanlık demek. Göç. Denk. Eşya. Göçmenlerin toplu halde bindirildiği bir vapur. Anılarım. "Rumeli Hikayeleri"ni biraz okuyanlar anımsayacaktır büyükbabamın vapura bindirildiğini. Ömrüm yeterse, büyükbabamla arkadaşlığımı yazmak isterim. Çocukluğumdan en çok hatırladığım yüz onun yüzü. Anımsadığım insan hep büyükbabam. Beni Florina çarşısına götürdüğünü anımsarım, elimden tuttuğunu, çarşı içinde arkadaşlarına beni gösterdiğini, onunla eşit olmaktan mutluluk duyduğumu.

Vapura bineceğiz. Gümrüğün parmaklıkları var. Büyükbabam tutundu parmaklıklara. "Bırakın beni, ben burada öleyim, gitmeyeyim" diye tutturdu. Oradan söktüler, bindirdiler vapura. Bu arada felç geldi. 93 yaşındaydı. Urla'ya gelip yerleştik. Orada büyüdüm.

Sanıyorum ki çocukluğumun ilk yıllarının çizgilerini hala koruyorum. O göğü yaşamış olmak, o sıkıntıları... Sonra Urla'nın güzelliği... Orada büyüdüm. Çok çabuk dünya bunalım yılları geldi, anımsarım. O sefalet yıllarını anımsarım. Sokakta, belediye önünde yüz kişi, iki yüz kişi toplanmış, Belediye onlara un dağıtır. Açlık. Açlıktan bilmem kim ölmüş. Çocukların arkasına takıldığı Tanti ölmüş. O, 1931 yılı... Bunlar bende kaldı. Sosyal duygularımı, siyasal kanılarımı etkileyen olaylar oldu. İlkokulu bitirdiğim zamanı anımsarım. Babam varlıklıydı. 1931 yılına kadar varlıklıydı. Kırk parasız kaldı sonra. "Ben oğlumu Galatasaray'a göndereceğim." diye yinelerdi babam. İlkokul bitti, baktık, babamın beni çarşıya gönderecek hali yok. Yine de götürdü, yedi sekiz gün geç olarak. Yer yok dediler. Ağlaya ağlaya döndüm. Ertesi gün, -Burada anmamın yeri var; çünkü, borcumu yerine getiremedim.- bağlardayız, bir de baktım yengem İzmir'den kalkmış gelmiş. Tek kadın. Güzel bir kadındı da. Urla'da Urla otobüsünden inmiş, iki kilometre içerde kırdaki bağa gelmiş, bir de baktım yokuşun başında yengem göründü. Rum'du yengem. "Ben oğlumu okulsuz bırakmam!" dedi. "Hazırla eşyanı!" dedi. Aldı beni İzmir'e götürdü. Bakın, bunlar sosyal borçlar. Urla'da biz, yetmiş kişi bitirdik ilkokulu. Ortaokula giden bir tek ben oldum aralarından. Beni de yengem aldı, yanında okuttu üç yıl. Sonra dünya bunalımı, düzeni gitti... Onun içindir ki Urla'nın içinde, yanında kaldım, yazılarımla onlara borcumu ödemeğe çalıştım... Sözlerimi uzatmayayım değil mi efendim?

Melisa Gürpınar: Hayır efendim, dinliyoruz.

Necati Cumalı: Hayatımın başlangıcı bu. Böyle gitti. O çizgi üzerinde dirdim.

O zaman, Türkiye ulus olma sürecini yaşıyordu. Benim bilinçlenmem Türkiye'nin ulus olma süreci içindedir. Benim kişiliğim bu süreçte oluştu.

1950'den sonra özellikle Türkiye'deki ulus olma süreci kopmuştur. Biliyorum, son seçimlerden sonra esen bazı rüzgarlar bana bir umut verdi, belki o günlere döneriz diye bir umut... Dönülüyor gibi geliyor bana; çünkü o manevi boşluğu ulus hissediyor. Evet... Nasıl diyeyim, herkesin kendi evinin tepesine

bayrak çekmesiyle "ulus" olunmaz. Mutlu da olunmaz. Niçin yaşadığını bilmez insan. Böyle bir hale geldik. Güçlükler... hepsi var ... Türkiye'de herkes kapısını kapayıp bayrağını çekiyor penceresinden, orada bir millet var, bir aile değil. Bu kadar birlikten, beraberlikten söz açılıyor Türkiye'de, oysa ki hangi birlik; birlik diye bir şey kalmadı. Bu; o kadar koparıldı ki, bütün kültür kurumlarında bu bilinç yok, yabancılaşma aldı, sardı Türkiye'yi. Bunları zaman zaman yazıyorum. Size okuttuğum, yazdığım yazıları bir kere daha hatırlatmayayım. Ama derttir, hepimizi mutsuz eden bir derttir.

Melisa Gürpınar: Hemen hemen bütün yazın dallarında ürün veren çok değerli bir sanatçısınız. Konuşmacı arkadaşlar da açıklayacaklar, benim sormak istediğim, siz bütün bu alanları deneyerek söylemek istediklerinizi söyleyebildiniz mi, bütün anlatacaklarınız bir anlamda size yetti mi, nicel niteliği nasıl aşabildiniz?

Necatî Cumalı: Yetse kalemi bırakmam gerek. Bu mesleğin bir sırrı var, sanıyorum o insana çalışma arzusu veriyor. Şimdi burada sizin yanınızda otururken Necatî Cumalı olduğumu anımsıyorum. Yarın sabah oturup yazacağım yazıyı anımsıyorum, onlar yazılmış bitmiş gibi geliyor bana, bitince, elden çıkınca artık benim değil... Bir yazarın yazdıkları kimindir, asıl bunu sormak istiyorum. Söz gelimi, bu sahne "Nalınlar" piyesimin ilk temsiline tanık oldu. Burada ne coşkular yaşadık değil mi? Şimdi sormak istiyorum, "Nalınlar" benim mi? Üstünde bir Necatî Cumalı yazıyor, o kadar. Bu ölümlü. Gidecek. "Nalınlar" Türkçenin malı, şiirlerin Türkçenin malı. Mülkiyeti toplumundur bu yapıtların. Biz, yalnızca geçici bir süre için... Bütün çalışmalarımız mirasçılarımıza bile kalmıyor, belli bir süre sonra kamulaştırılıyor. Bütün bunların mülkiyeti kamunundur.

Yazarın bir şeyi yoktur. Yazar, yapıtların yalnızca kahrını çeker, cefasını çeker, üzüntüsünü çeker. Siz de yazı yazıyorsunuz Melisa, uykusuz gecelerin nasıl ürünlü olduğunu biliyorsunuz. Güzel havalarda, herkes dışarıdayken siz sokağa çıkmazsınız. Güzel fırsatlar çıkar, arkadaşlar buluşalım tatlı bir gün geçirelim derler, ama gene zincirin bir halkası ayağınızın bileğinde öbür halkası masanın bacağına, odaya bağlı kalırsınız. Böyle bir hayat yaşıyorsunuz. Bunun tadı tuzu ne? Tadı tuzu, o anda yaratmanın verdiği mutluluk. Ondan sonrası? Ondan sonrası, bütün piyeslerim Türk toplumundur. Benim neyim var? Alıp onları mezara mı götüreceğim? Çocuklarıma stresi kalacak. Kitaplarım da böyle. Basit kavramlar bunlar. Bir toplumun çağdaşlaşması, ilerlemesi bu basit kavramların bilinciyle başlar. Bu bilinç yoktur daha Türkiye'de. Piyeslere tiyatrolarda gereken yer veriliyor mu? Kitaplıklarda gereken yer veriliyor mu? Okullarda, okul kitaplarında gereken yer veriliyor mu? Bu bilinç yoktur Türkiye'de...

Melisa Gürpınar: Siz gelen geçen edebiyat akımlarına pek fazla rağbet etmiyorsunuz. Herkes pek çok edebiyat akımlarına akın akın sürüklenirken sizin bu yollardan etkilenmediğinizin de farkındayız. Bu; sizin özgün bir yazar olduğunuz anlamına da geliyor. Yani bir anahtarınız var bende: "yalınlık"... Ya-

lınlıkla, doğallıkla "şiiiriyet"i kendinize özgü bir biçimde yakalamayı biliyorsunuz. Tam uygun çizgide şiiiri yakalıyorsunuz. Bu özgün yanınızı nasıl korudunuz. Doğallıkla mı oldu mu, seçerekle mi? Bunu bize bir kez daha anlatır mısınız?

Necati Cumalı: Hem zor hem de istediğim bir soru... Akım dediğiniz nedir sizin, akım... Akımı Sarı koyacak, ben de ondan alacağım formülü, ona göre yazacağım, ya da başkası koyacak öyle mi? Yazar, akımını kendi beraberinde getirir. Siz bana gösterin, adı kalmış başarılı bir edebiyatçı gösterin ki ya akımın kurucusudur; kalan ötekiler silinir gider. Olmaz. Sonra akım anlamı ne, sanatı kısıtlamak...

Şiiirin en önce yalınlık ve matematikle ilgilidir. Şiiirin matematik kafasıyla yazılacağı kanısındayım. Bir tek, evet bir tek sözcüğün hesabını vere vere şiiirin "problem"ini denklemleri kurarken bir yanlış işleme bozarsınız ya, kaldırmaz; fazlalık da kaldırmaz. Budur edebiyat.

Ne yaptım ben. Şiiire girdiğim günden başlayarak hep kendimi aradım. Yaşamın içinde benim hakkım budur. Türkiye beni bu koşullar içinde yaşıyor. Ben kendi duyarlığımı işlemeye çalıştım. Hayatımı sık sık yenilemeye çalıştım. Avukatlığı bıraktım, Paris'e gittim. Bol para kazanırken az parayı tercih ettim. Şunu teptim, bunu teptim. Bunlarla kendimi yenileye yenileye geldim bugüne. Yoksa bir taşra avukatı olarak kalırdım. Kururdum. İçimden gelerek beni meşgul eden bir şeye doğru yürümek... Fazla zor da olmadı. Ne işin var burada diyorum, kalkıp gidiyorum.

Melisa Gürpınar: Bu sesi duyduğunuz zaman...

Necati Cumalı: Yaşam getiriyor şiiiri. Zamanın beğenisi var. Zaman... Benim yaşadığım zaman... Bakın, gerçekten... Ulus olma sürecinin özelliklerinden biridir. O dönemde kim varsa yalındır. Atatürk'ün dönemi yalınlıkla özdeşdir. Bu yalınlık, kendiliğinden o eğitimi verdi bize. Yaşayan şiiirin tek özelliği vardır: Yalınlık... Eski Mısır şiiirinden başlayarak yalınlık. Yaşayan kitaplara bakın, Sümer tabletlerine bakın, Mısır şiiirine bakın, Yunus Emere'ye bakın iki ke-re iki dört gibi çeker çizgiyi bir tek sözcük fazla yoktur. Anlam ne gerektirmişse, duyarlık ne gerektirmişse onu söyler. Yedi yüz yıldır yaşıyor o. Tevrat, beş bin yıllık kitap. Hala da ondan daha sürükleyici roman yok yeryüzünde. Öyküden öyküye geçer. Bir Sodom'un yıkılışı bir sayfadır. Bir sayfada roman yazar. Yeniden, yeniden okurum. Yalınlık. Fazla sözler, gereksiz şeyler söyleyerek uzatmaz.

Melisa Gürpınar: Bir de genel olarak temalarınıza girelim. Biliyoruz ki siz doğayı çok yakın takibe almışsınız. Pek çok ayrıntı şiiirinizde kol geziyor. Ağaç adları, çiçek adları, kuş adları, dağlar, tepeler, ovalar, kaleler, burçlar her şey var. Bu kadar ayrıntı. Sonunda ölümsüz diyebileceğimiz temalara sözgelimi aşk temasına yöneliyor. Bu bir seçim mi, yoksa böyle ölümsüz temalar çağrılmadan kendiliğinden mi giriyor şiiirinize?

Necati Cumalı: Şimdi... Ayıramam böyle...

Melisa Gürpınar: Siz sıradan "popüler" bir aşk şairi değilsiniz. Sıradanlı-ğa hiçbir zaman düşmediğiniz için aşkın sizin şiirinizde çok özel ayrıcalıklı bir yeri var.

Necati Cumalı: Evet her konuda öyle olması gerek. Bedri Rahmi'nin bir di-zesini çok severim.

Senin salkım salkım yıldızların var
Benim içimde insan ayağı deymedik karanlıklar.

İşte şair o karanlıkları aydınлата aydınлата bir şeyler katar. Yapacağımız şey içimizin karanlıklarına biraz daha ışık tutmak. Kendimizi daha iyi tanımaya yardımcı olmak. Orada çok sevdiğim aşk şiirlerim var. Türk edebiyatında da okumadım o şiirleri dünya edebiyatında da okumadım. Selamlarım şiiri. Dün-yada anlaşılmanıştı, şimdi anlayanlar çoğalıyor. Ne yapıyorum. Bir kadın vü-cudunun dünyanın küçük bir parçası olduğunu, dünyanın coğrafyasının, tari-hinin bütün özelliklerini taşıdığını iddia ediyorum. Tepeleriyle, ovalarıyla, de-nizleriyle, iklimiyle, sıcaklığıyla, soğuğuyla.

— Çok güzel.

— Şimdi bu... Ben kendime bir örnek almadım yazarken. Birden bire keş-fettim yazdım. Tarih herkesin hakkında kararını verecek. Kim akşam şiir oku-yup ertesi sabah okuduğu şiirlerin etkisiyle yazıyor, kim kendi hayatının sırlarını getiriyor; bunları seçecek tarih. Siz gösterin bana Yunus Emre'yi başarıya ulaştıran nedir? Çektiği çile, yaşadığı şiir... Ne korkunç bir yalnızdır o:

Yalancı dünyaya konup geçenler
Ne söylerler ne bir haber verirler
Üzerinde türlü otlar bitenler
Ne söylerler ne bir haber verirler

İnsanı ürpertir bu. Ne kadar az söz. Ne kadar derin anlam. Yedi yüz yıllık bu dizeler. Buna yaklaşmamız gerek. Bunlar kalır.

— Efendim, öbür arkadaşlara sözü bırakmadan küçük bir soru sorayım: Yarın ne yapmak istiyorsunuz? Bu yaşınıza geldiniz, yarın ne yapacaksınız?

— Yarın sabah saat 8.00'de 17 daktilo sayfası var, yeni romanımın sayfaları, elle yazılmış, daktilo edeceğim. Bir haftadır ele alamadım. Ondan sonra da, çarşamba günü de, yeni karalamalar. Üç defada yazabiliyorum ben...

NECATİ CUMALI'NUN ŞİİRİNDE URLA'DAN İZLER

Konur Ertop

Necati Cumalı'nın 70. doğum yıldönümü dolayısıyla benim de konuşmam istendi.

Şaşırdım kaldım.

Onun 70 yaşında olduğunu farketmek doğrusu, şaşırtıcıydı. Ben de onu tanıdıklarının hemen tümü gibi hep genç, hatta çocuksu buluyorum. Hareketi, coşkusu, iddialarını savunması, tartışması genç işidir. Karşınızda hep genç bir adam vardır, şimdi olduğu gibi 70 yaşında olsa da...

Ama Necati Cumalı, yazdıklarında da gençtir. Onu okurken güzelim Urla günlerini, oradan geçen çocukluğunu, ilk gençliğini henüz geride bırakmış sanırsınız.

Sanki "Aklım Arkada Kalacak" ya da "Bunlar Tüm Anı Olacak" gibi öykülerinde anlatıklarını daha dün yaşamıştır. O taze izlenimlerle aramıza karışmıştır.

Onunla söyleşirken de, yazdıklarını okurken de bu duyguya kapılırsınız. "Yazdıkları..." dedim. Bu akşam size onun bütün yazdıklarından söz etmem olanaksız. Şiirini konuşmak istiyorum. Ama bu zengin yapıtın bütün yönlerini ele almak da kolay değil!

"Kitaplarıma aldığım ilk şiir 1940 tarihini taşır" diyor. Bu ilk şiir "Kızılçullu Yolu"dur. O günden bu yana yarım yüzyıl geçmiş. Bu uzun dönemi dolduran şiirlerinin tümünü değil belirli bir konuda yazdıklarını size hatırlatacağım.

İlk kitabı "Kızılçullu Yolu"nu anlatırken, "Çocukluğumun, ilk gençlik yıllarımın geçtiği Ege'nin renklerini taşıyordu" der.

Bu renkleri, kasabası Urla'dan çekip çıkarmış, önümüze sermiştir. Öykülerinde ve "Tütün Zamanı" adlı roman üçlüsünde konu edindiği Urla'nın doğası, insanı kadar toplumsal sorunları da onun şiirini beslemiştir. "Kuşluk" (Ceylan Ağıdı), "Çapa", "Kirizmacılar" (Bozkırda Bir Atlı) gibi ürünlerin, "Urla'da tanıdığı kırsal kesim emekçilerinin şiirleri" olduğunu anlatır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen gerçekçi edebiyatımız ülkemizin Söke'den Çukurova'ya, Burdur'dan Cide'ye kadar uzanan topraklarda farklı yaşam biçimlerini, farklı üretim koşullarını yerel renkleri ile önümüze serdi. Cumalı bunlara Urlayı anlatırken farklı tadlar katmıştır.

Toplu şiirlerinde "Taşrada Küçük Bir Yer" adlı bölüm / Urla'yı, Urlalıları, onların kişiliklerini, davranışlarını ve onları kuşatan toplum sorunlarını önümüze serer.

O zanimiz, kasabasını şöyle tanıtır: / "Bütün mahpus kasabalar / Küçük ölü kentler / Soyulan tarla tarla / Onlardan biridir Urla" (Urla)

Ne yazarsa yazsın, anlattığı ne olursa olsun her konunun ardından Urla, kendini gösterecektir:

"Diyelim oturmuş yazıyorum / Birden duruyor kalem / Bir görüntü ak kâğıtlarda / Ev ev, sokak sokak / Yine Urla oluyor konum" (Urla)

Bu, bu tutku yaşamı boyunca onun yakasını bırakmamamıştır:

"Bir köşesinde yüreğimin / Gider gelir Urla'nın denizleri" (Çocuk)

Yöre insalarını gözler. Çevreyle o da bütünleşmiştir. Buranın bütün özellikleri ona da sinmiştir:

"Kenarında doğdum büyüdüm / Huyum iklimine benzedi / Tembelim sıcağı severim / Havana suyuna alıştım / Ayrılırsam hasta olurum / Ne kadar güzel maviliğin Akdeniz / Beş kardeşim mavi gözlü / Ben değil / Her vakit üzülürüm" (Akdeniz)

Doğadan ve çevreden izlenimler güzellik duygusuyla coşku ve umut verecek yaşamı boyunca sürüp gider şiirlerinde:

"Ak kireçli güneşleri Urla'nın / Şiirlerimin üstüne doğun / Ümitlerimin üstüne doğun / İstiyen beni" (Eski Güneşler)

"Körfezin nihayetine daldıkça o yaşta / Yüreğimden sesler gelirdi / Bir gün ilk şiirlerimi söyledim / Senin, memleketimin güzelliğini duyurmak için / Ayrı âlemlerde yaşayanlara"

Urlanın güneşi, kırları, bazan yol üzerinde küçücük bir çeşme ona esin kaynağı olur:

"Yolumun üstünde / Bir cömert çeşme / Bir avuç suda / Bana güneşler sundu / Geçtiği bütün kırları"

Cumalı'nın Urlası gerçekte tekdüze yaşamını sürükleyen bütün taşra kasabalarının bir benzeridir:

"Başiboş hayvanlar gezer sokaklarında / Çocuklar üstbaş perişan yuvarlanırlar / Günler bir cansıkıntısı içinde uzar / Duyulmaz bir haber ölümden başka / Hayat adeta tozlu camlar / Yaz günü güneşte ısınan sulara benzer // Bir keçi, bir dam, bir parça tarla / Babadan oğula kala kala / Yıllardır buğdayla tütün ekilir / Tepenin eteğinde denizin kenarında / Yıllardır uyur gibidir / İnsanlarıyla bütün kasaba" (Taşrada Küçük Bir Yer)

Kasabanın yaşam koşulları da türlü yönleriyle önümüzde canlanır:

"Toprak hâlâ karasabanla sürülür / Ürün elle devşinilir" (Taşrada Küçük Bir Yer)

Halkın geçim yolları, üretim ilişkileri türlü ayrıntılarıyla tanıtılır:

"Bu yeri yıllardır bilirim / Yıllardır hiç değişmemiştir / Halk daima yokluk içinde yaşar / Bir lokma ekmek için didinir // 30'dan önce üzüm para ederdi / Kaç kişinin elindeydi toprak / Sonra 30 felakati geldi çattı / Bağlar söküldü, tütün ekildi / Savaş başladı, bitti derken / Ardından 7 Eylül kararları // Bu düzen böyle kurulmuş böyle gider / Her yıl veresiye yer içer / Ürün mevsimine bel bağlarlar / Her yıl bağlar bozulur, tütün satılır / Uzar gider savaşlar, kıtlıklar / Onlar hiç gelmeyecek bolluk yıllarını bekler" (Taşrada Küçük Bir Yer)

Necati Cumalı doğayı, kent çevresini ve toplumsal çevreyi canlandırırken en çok da insanlar üzerinde durur. Bildiği, tanıdığı insanlar... Bunlar bazen or-

tak nitelikleriyle, davranış biçimleriyle, düşünce ve görüşleriyle canlandırılmıştır. Böylece belirli bir toplumsal çevreyi yaşamı ve değerleriyle tanımamıza yardımcı olur:

“Orada erkekler daima yorgun / Çok çalışır, az kazanır, az konuşur / Daima gazap içindedirler / Hırslanır, hiç yüzünden karılarını döver / Hiç yüzünden pusu kurar adam vurur // Orada bildiğim bütün insanlar / .... Göğşe korkuyla bakar / Denize korkuyla bakar / Ağaya korkuyla bakar / Orada bildiğim bütün insanlar / Allahtan, Azrailden korkar / Candarmadan korkar” (Taşrada Küçük Bir Yer)

Kaç Beyin zeytinlerinin / Yıllarca o açtı diplerini; / Kaç bağıın kirizması / Evin temeli, kasabamıza, / Onun çapasında kalma // Karısı, bir iki komşusu kendi gibi / Toplanmışlar şimdi avluda, / Ölüsünü öğleye kaldıracaklar / Keçisi suskun, anlamış gittiğini, / Çapası geride dayalı duvara” (Çapa)

Cumalının şiiirinde bazen adları sanlarıyla dolaşır Uralılar. İbrahim, Hakkı, Kadir, Tahmis Nuri, Yunus, Hüseyin, Adem, Binnaz, Arabacı Hasan ile karısı Meryem bu canlı ve renkli insan topluluğu içinde yer alırlar. Örneğin köprü başındaki dükkanların sahiplerini teker teker tanırız:

“Her biri kendi köşesinden / Kendi türküsünü söyler / Kunduracı çekici, demirci örsü / Tahmis dibeğiyle / Herbiri kendi köşesinden / Kendi sesiyle / Türkülerin ölmeyeni budur bence / Arz bir aydınlığa doğru döner / Eller uzanır bir birine” (Köprü Başında Dükkanlar)

Bekçi Ethem, yolçavuşu Ali Rıza, Kürt Ziya kahvede ozanın oyun arkadaşlarıdır, çevrelerini onlar aracılığıyla daha yakından tanırız:

“Ethem bir ara / Dışarı baktı baktı / 'Uralımız güzel, dedi, / 'Eşi yok dünyada...' / Gamsız Ali Rıza: / ' Güzel ama,dedi / Biz adam değiliz, / Hakkını veremedik”. (Dört Kollu Pişirik)

Cumalı Uralının yaşamına o kasabanın bir çocuğu olduğu kadar orada uzun yıllar hizmet veren bir avukat olarak da tanıklık etti. İnsanların sorunlarını yakından tanıdı, davranışlarının nedenlerini anlamaya çalıştı. Çatışmaları, ölümcül kavgaları insancıl boyutlarıyla gördü, gösterdi,

Örneğin Özbek köyünden yetim Ali, tarlasına üç evlek geçen İnce Ömeri vurmuştu. Özbek köylüleri olanları anlatırken iyiyle kötüyü, haklıyla haksızı ayırmanın ötesinden bakarlar olanlara; Cumalı da tam bunu yapmıştır:

“Baktık: / Ne gayrı Ali gelir / Ne Ömer görünür / Hey gidi Fukara Ömer / Hey gidi fukara Ali” (Karakolda)

İstanbul Adalarını anlatan Sait Faik, Bodrumu anlatan Halikarnas Balıkcısı, Çukurovayı anlatan Yaşar Kemal gibi Necati Cumalı da Uralının doğasına, insanına, toplumsal yaşamına bizi ortak etmiştir. Yurdumuzun bir köşesini onun kaleminden tanırken dünyamızın genişlediğini duyumsuyoruz.

Yaşamımıza kattığı bu renk dolayısıyla kendi adıma ve hepiniz adına ona teşekkür ediyorum. 70. yıldönümünü yürekten kutluyorum. Edebiyatımıza katkılarının daha uzun yıllar sürmesini diliyorum.

NECATİ CUMALI ÜSTÜNE KONUŞMA

Raik Alnıaçık

Sözüme şöyle başlıyorum: Sevgili şair Necati Cumalı'yı anlatmak ne kadar bana düşer?

Bu konuşmayı kabul ettiğim güne değin 1960'tan bu yana elliden çok oyun sahneye koydum. Bunların yüzde doksan dokuz virgül dokuzu yerli oyun. Ben hep yerli oyunlar sahneye koydum. Bununla gerçekten ben de gurur duyuyorum. Bu oyunlardan bir tanesi de sevgili Necati'ye ait. Oradan yüreklilik göstererek böyle bir gecede, Necati Cumalı'nın yazdığı oyunları üstüne konuşuyorum. Ancak bunun altından nasıl kalkacağım, beni bağışlamanızı diliyorum, bir alçakgönüllülük örneği olarak değil, çok içten gelerek söylüyorum. Bizler gerçekten bir tiyatro yapıtını alıp sahneye koyabiliriz belki, ama bir edebiyat eleştirmeni gibi bir yazarı ele alarak... çok güç bir iş! Ama ben kendi "rejisörlük"üme dayanarak kabul etmişim, beni bağışlamanızı diliyorum.

Yine de içimde bir sevinç var. Bu gece için "Sevgili Necati'nin tiyatrosunu anlat!" diye telefon etti sayın Tahir Özçelik "Onun Yaralı Geyik'ini sahneye koymuştun, anlatırsan seviniriz." dedi. Ölü satırları ete kemiğe bürümeği, onları gezen, dolaşan, ağlayan gülen, acı çeken insanlara dönüştürmeyi biliyordum ama bir şairin oyunlarını çözümlmek, bir edebiyatçı gözüyle görmeye çalışmak zordu benim için. Biraz nazlandım ama, sonunda...

Bu sıralarda "Yeşil Bir At Sırtandı"yı okuyordum. Şair olarak gitmişti Fransa'ya, ama nedense hep tiyatroları, oyunları, oyuncularını, seyirciyi anlatıyordu güncesinde. Üçyüze yakın sayfayı bulan kitap, hep tiyatrodan söz ediyordu. Pencereden bakıyor, tiyatroyu görüyordu. "Cafe'de" oturuyor, tiyatroyu görüyordu. Gezdiği, dolaştığı sokaklar hep tiyatrolara açılıyordu. Buluşma yeri hep tiyatro oluyordu. Her gördüğü oyunun nasıl ulusallaştığının küçük bir çözümlemesini de yapıyordu. Taklitçi, yakıştırmacı olmayan, öze, kendine dönük notları dikkatimi çekiyordu o yapıtında. Gerçekten de su katılmamış bir edebiyatçıydı Necati Cumalı. Ama bana göre tiyatro için yaşayan, tiyatroyu hiçbir biçimde gözardı etmeyen bir "dramatüğü"du o. Bir gün evindeydim. Bana yıllarca öncesine dayanan notlarını, ele almaya vakit bulamadığı notlarını gösterdi. Hep "diyalog" biçimindeydi. Yani notlar ölü değildi, canlıydılar, hep konuşuyordu notlar...

Ben onu 1954'te İzmir'de tanıdım. Genç bir oyuncu adayıydım konservatuvarda. Mahir Cenova ile birlikte Cumalı'yla bir kahvede oturduk... Ondan ayrıldığımızda hocamız bize onu tanıttı. "Avukattır, toplumla içli dışlıdır, yaşadığı insanları iyi tanıır, mantık yapısı, muhakemesi iyi çalışır, şairdir ama tiyatroya çok heveslidir." diye... sonra filmlerini gördüm Cumalı'nın. "Susuz Yaz" etkiledi beni. Biz de İstanbul'da yetişmiştik ama ulusça o dertlerle kıvranıyorduk. Ege'de yetişmiş bir ozanımız Cumalı ama, onun kaleminden yaşama geçen dramlar, bütün Anadolu'nun dertleridir. Doğudan batıya, güneyden kuzeye bütün Anadolu'nun sesidir. O insanların sevinçleriyle coşar, o insanların acıla-

rıyla ağlar. Hiç unutmam Necati'yi o zaman çok sevmiştim. Sanırım otuza yakın oyunu var. Ben hepsini okuyamadım ama, çoğunu da seyrettim. Herhalde en çok oyununu oynayan tiyatro, gene biz Devlet Tiyatrosu olduk. Bir ara ben Genel Müdür'düm. Kuyu'yu getirdi bana. Ama, hayata geçiremedik o yapıtı. Sonra Namık Kemal'i verdi; hızla sahneledik. Gerçekten de onun "Biz Türkiye'nin ulus olma kuşağıyız." dediğini doğruluyordu bu oyun. uluslaşmanın temel özelliğini anlatıyordu Namık Kemal'in kişiliğinde. Anadolu öylesine verimli bir toprakana ki neresine iyi bir tohum düşerse hemen filiz veriyor yüzyıllardır biriktirdiği o güzelim erdemleri filizlendiriyordu. İşte Necati de Urla'da, Ege'de Tanrıların söylence olduğu bereketli toprakların yetiştirdiği bir evlattı. Doğaldır ki nasibini alacaktı. Atatürkçü, cumhuriyetçi aydınlar kemalist devrimin nitelikleriyle yetişmeye çalışan genç aydınlar tabii ki kendilerini halkevlerinde buluyorlardı. O da ilk okumayı halkevinde tadacak ve öz folklorunu benimseyecekti. Genç, umutlu, güvenli bir bilinçle yaşının gereği "Boş Beşik"ın yanık ezgisi ona esin perisi olacak, o da ilk oyununu yazacaktı.

Avni Dilligil'in fakir tiyatrosunun Cebeci'de bir çay bahçesinde verdiği temsilde izlemiştim Boş Beşik'i. Hınçahınç doluydu. Açık havada oynuyordu. Çoluk çocuk hep birlikteydik. Tıpkı Anadolu'nun batısını kucaklayan, bir bilezik gibi saran antik tiyatroların izleyicileri gibiydik. Hüzün dalgaları buğulu bir sis gibi sarmıştı çay bahçesini. Genç gelinler ellerinde mendil nasıl ağlaşıyordu! Delikanlılar hüznü gülmeye dönüştürmek istiyorlardı; ne de olsa delikanlıydılar ama, beceremiyorlardı. Yanık ezgi, derinden derine tıpkı Antigone'nin çığı gibi geliyordu yüreklere. Yıllar sonra biz de Trabzon Devlet Tiyatrosu'nun açılışını Boş Beşik'le yaptık. Çok güzel oldu. Genç oyuncular gerçekten üstün bir başarı ile oynadılar oyunu. Ama rahmetli Avni Dilligil'in yorumu öylesine tutkuluymuş ki, öylesine beceremedik. İstanbul rahibelerinin koroları, horonları Avni'nin yönetiminde, Necati'nin şiirinde doruk noktasındaydı. Biz beceremedik. Ama, andım olsun, bir gün Avni'nin ruhunu sevindireceğim. Bu dileğimi Necati öteden beri bilir.

Ulus olma ilkesi, doğal olarak ulusumuzun kimlik arama çabalarını gerektiriyordu. Öz dilimize sahip olma bilinci o dönemde başladı diyor Necati Cumalı. Bu çok doğrudur. Üst üste yazılan "Boş Beşik", "Derya Gülü", "Nalınlar" tam bir üçleme... Folklorumuzun doruk noktaları... Halk türkülerimizle büyülenen her delikanlı gibi o da eski Lyon uygarlığından bu yana yankılana yankılana ona değin varıyordu. Tıpkı aydınlanma çağındaki Latinler, Romenler gibi o da antik oyunların bir sentezini yapıyordu Anadolu'dan. derya gülü sanki Helen'in çağrışımları gibi Ege'nin pırıl pırıl sularına katılıp İlyada'yı selamlıyordu. Yaramaz, şakacı Pan, Nalınlar'da çok daha başka bir boyutta karşımıza çıkıyor ve Ege kültürüne çok derinlemesine bir "perspektif" getiriyordu.

Biz 1988'de Yunanistan'ın Corintos kentinde oynadık. Her seyrettiğimde tadına doyamıyordum. Mahir Canova gerçekten hocalığının en olağanüstü bir anlayışı içinde sahnelemiştir. Hele Hüseyin Mumcu'nun yaptığı dekorun eşi emsali yoktu.

Benim orada bir anım var, ayraç içinde anlatmak istiyorum: Gerçekten Adana Devlet Tiyatrosu'nun genç oyuncularını bu oyunu oynamışlardı. İlk bu oyunu Mahir Cenova sahneye koymuştu, Kenterler Tiyatrosu'nda. En son gene Mahir Cenova koydu. Olağanüstü bir sahneye koyuş başarısı, bir "rejisörlük harikası" idi oyun... Davet almıştık Yunanistan'dan. Hemen Ben bu genç oyuncularını götürmek istedim. Ondan daha güzel Türk tiyatrosunu temsil edecek oyun bulunamaz diye düşündüm. İyi etmişim. Gerçekten gittik bir festival gibiydi. Beş gece öbür Avrupalı oyuncular oynadılar. Altıncı gece bizim genç sanatçılarımız Nalınlar'ı temsil ettiler. Salon yıkılıyordu yani anlatamam, çılgın gibi bir alkış. Fakat kimse de çıkmıyor salondan. Kimse gitmiyor. Oyuncular defalarca çıktılar. Sonra makyajlarını sildiler. Oyuncular sahneden aşağı inerken seyirciler onları kucaklıyorlar, seyircilerin kucaklarından kucağa gidiyor oyuncular ve alkış hala devam ediyor. Bir ara –daha oyundan önce beni idareci olarak tanıtmışlardı.– yaşlı çok yaşlı, elinde bastonuyla gelmiş özel bir koltukta oturan saçları apak ihtiyar bir nine onların deyimiyle mama... benim elimden tuttu "Yavrum –dedi– şu kızı bana getirsene" hafif güzel bir Türkçeyle. Ben hemen oyuncu arkadaşımızı çağırdım, ikisinin elini tuturdum. Kadın hepimize, üçümüze birden sarıldı. Ağlıyor... Ağlayarak aynen şunları söyledi:

"Bizim nasıl bir tiyatromuz olduğunu onlara gösterdiniz. Artık ölebilirim." dedi.

Kendisi Rum. Yunanistan'da yaşıyor. Ama Türkçe dinlediği ve Türk oyuncularından seyrettiği Nalınlar'ı kendilerine söylüyor... Tabii bizim için çok mutlu bir anıydı. O salonda şu anda UNESCO - paris'te UNESCO'nun daimi temsilcisi olan Can Pulat büyükelçiydi ya da bir başka nedenle orada bulunuyordu, o da temsilde hazırды. "Yahu –dedi– yıllarca Yunanlılarla bir türlü bu sıcak sevgiyi aramak için çalışıp duruyoruz, siz bunu bir gecede yaptınız ne olağanüstü şey sanatın varlığı, gücü!" Doğal olarak sanatın varlığı yadsınamaz ama, Ege'nin güzelliği paylaşılıyordu; ortak yaşamlar paylaşılıyordu; ortak kültür paylaşılıyordu. Bu; Necati'nin yöreden evrensillığe geçişini ortaya koyan çok güzel bir anı... Özel olarak anlattığım için bağışlamanızı diliyorum.

Necati Cumalı; destanların, efelerin söylenece olduğu bir yörede yaşıyordu. Doğal olarak böylesine kemalist bir ülkü de eklenince yine "Susuz Yaz" oluşacaktı. İkisi de o topraklarda duyduğu, okurken ürperdiği tiyatroların etkisi altında olacaktı. Mine'siyle, Meryem'iyle, Suna'sıyla her kadını çağı ve geçmişle sıkıca bağlar. tek tek karakterlerini anlatmak istemiyorum. Ama onu sevenler, zaten biliyorsunuz ama onun kadınları ister köylü ister kentli olsun hepsi Kıbele ananın torunları ve cumhuriyetin yolcularıdır. Hepsi Mustafa Kemal'in türküsünü söyler. olumsuz erkek karakterlerin hepsi, olumluyu daha belirgin hale getirmek içindir. Atatürk'ün erleridir. Hepsi Anadolu erkekleridir ve tıpkı "Yaralı Geyik" te olduğu gibi en azından ülkülerine varamasalar bile onu yaralamayı becerirler. Çünkü Osmanlı'dan devraldıkları bu toprakların daha nice söylencelere gerek olduğunun bilincindedirler.

Son yıllar... Sonra yıllar ilerler... Türkiye siyasal yapısıyla başka çizgilerde seyrederken "Tehlikeli Güvercin"le özgürlük, çok seslilik tutkusu, karanlıklarla savaş başlar. Artık Necati, oyunlarında politik bir çizgiye gelmiştir... Türkiye'ye yeni sözcükler girmiştir. Onları anlamaya, onları aralamaya, onları tartışmaya koyulur oyunlarında. Zaman zaman bu yeni sözcükler, türk toplumunun sosyolojisinde çok başka çartışmalarla yeni trajik alanlar yaratacaktır. Onları Delphoi'nin kâhini gibi sezer ve işler. Artık, Atatürksüz bir Türkiye, ona göre yetim kalmış bir Türkiye vardır. Hız sanki durmuş, frene basılmış gibidir. Ardarda hüznünlü oyunlar yeşerir Necati'de. "Devetabanı"yla sanki ilişkilerinde gizli bir hastalığın yayılma kuşkusu vardır. Hüznün tıpkı Pan'ın müziği gibi güldürüye çevirip eleştirisini yapar.

Hasılı uzayan konuşmamı kendini anlattığı, benim için yazdığı bir mektuptan alıntılar yaparak bitiriyorum:

"Benim oyun anlayışım şiir anlayışımla bütünleşir. Şiirlerimde olduğu gibi yalınlıktır ilk özellikleri. İnsancıl olan değerlerin altı çizilmiştir diyaloglarda. Şiirimde nasıl duygu sömürsünden, parlak sözlerden kaçınmışsam, oyunlarımda da bağlı kalırım bu tutumuma. Hançeresini bir müzik enstrümanı gibi, söz gelişi, keman, viyolonsel, kontrbas gibi kullanabilen oyunculara gerektirir benim oyunlarım. Jestlerde sadelik korunur. Yönetmenlerin öncelikle insancıl öze, dil açısından doğru tonlamalara önem vermesi oyunlarının başlıca şansını arttıracak özelliklerdir. Görsellik hiçbir zaman kulağın önüne geçirilmemelidir." diyor. Ancak ben burada küçük bir parantez açarak bizim anladığımız yeni tiyatromuzda söze ne kadar önem veriyorsak görselliğe de önem verdiğimizizi belirtmek istiyorum. Bunun en küçük bir ayrıntıya kadar sahnede gerekli "allégorie"lerle, "symbole"lerle anlatılacağına inanıyorum, modern rejisörlük ya da sahne düzeni adına. Bu nedenledir ki geçen yıl "Ahmetler"i sahnelemişti Kenan Işık arkadaşımız. "Ahmetler", biliyorsunuz uzun bir oyundur. Buna rağmen oyun özünden, söylemek istediğinden hiçbir şey kaybetmeden ama görüntünün ön plana geldiği, ama şiirin de görüntüyle beraber yürüyüp şahlandığı bir oyun olarak karşımıza çıktı. Ben "Ahmetler"in ilk temsilini de izlemiştim hatırlıyorum, beni bu kadar etkilememişti. Demek ki şiirin yalınlığı ile beraber sahnedeki diyalogların da ekonomik tutulmasında ancak anlatılmak istenen özün rejisör tarafından gerekli, anlaşılır biçimdeki alegoriler ve sembollerle ifade edildiği takdirde şair mutlaka sahne düzeni içinde oyuncularla birlikte en doruk noktaya çıkmasını sağlayabilecektir. Ki zannediyorum şiirin temsil haline getirilmesi de böyle bir amaçla tiyatroyu doğurmuş, böyle bir amaçla o tiyatro var olmuş ta eski Yunandan bugüne kadar... Ek olarak söyleyeyim, sözümü bitiriyorum, Türkiye Yazarlar Sendikası'na teşekkür ediyorum. Beni de böyle güzel bir güne katma davetinde, nezaketinde buldukları için ve Necati'yi de ben de en içten dileklerle tekrar tekrar kutluyorum.

RAİK ALNIAÇIK'ın MEKTUP

Necati Cumalı

Yaralı Geyik'i sahnelediği günlerde, değerli yönetmen Raik Alniaçık, oyunun yazarı olmanın tadını arttıran olumlu bir işbirliği havası yaratmıştı aramızda. Türkiye Yazarlar Sendikası Yönetim Kurulunun, beni çok duygulandıran bir değerlilikle, 13 Ocak 1992 akşamı düzenlediği, 71. ci yaşgünümü kutlama toplantısında, değerli dostumun oyun yazarlığım üstüne bir konuşma yapmayı kabul etmesi, mutlu anılarını hiç unutamadığım o güzel günleri bir kez daha yaşattı bana.

Alniaçık, kısa sürede hazırlamak zorunda kaldığı konuşması için bazı notlar istemişti benden. Ne de olsa yaş günleri yılların geçtiğini, bu arada bazı yükümlülüklerini yerine getirmekte geciktiğini hatırlatıyor insana. Dostumun isteğini fırsat bildim. Oyun yazarlığımın toptan bir değerlendirmesini yapmak için notlarımı uzun tuttum. Kendisine bu uzun mektubu yazmak geldi içimden.

N.C.

Sevgili Raik Alniaçık,

Oyunlarımı inceleyecek, değerlendirecek olanlara sunulacak iki anahtarım var benim. Biri, her kapıyı açan ortak bir anahtar: Bir edebiyatçıyı tanımakta değerlendirmekte öteden beri başvurulan çok eski bir yöntem. Bu yöntem edebiyatçıyı, yetiştirdiği toplumun genel karakteristikleri içinde ele alır değerlendirir. Benim kişiliğimin oluşmasını etkileyen toplumsal koşulların özeti kısaca şöyle: 13 Ocak 1921 de, Yunanistan Makedonya'sının Florina kentinde doğdum. Lozan anlaşmasından sonra ailem 1924 Martında İzmir'in Urla ilçesine yerleştirildi. Türkçeyi ilk olarak Rumeli aksanıyla öğrenmiştim. İlkokulu Urla'da okudum. Çocukluk arkadaşlarım, yoksul ekici ailelerinden geliyordu. İlkokulun üstünde okul yoktu o dönem Urla'da. İçlerinde ilkokulu bitirdikten sonra, İzmirde avukat olan dayımın yardımıyla ortaokula gidebilen bir ben oldum. Bu ayrıcalık, hep Urla'ya o arkadaşlarıma karşı borçlu olduğum duygusu bıraktı bende. 1938 Haziranında İzmir Atatürk Lisesini bitirdim. Bu demektir ki, bir göç yaşadım, dil değiştirdim, 1929 dünya ekonomik bunalımından sonra, Urla'da belediyenin açlara un dağıtmasına tanık oldum, sokakta aklıktan düşüp ölmüş yaşlı insanlar gördüm. Bu olaylar yanı sıra, Cumhuriyetin ilânından, Atatürk'ün ölümüne kadar süren bir inanç döneminin umutlarını coşkusunu paylaştım. Bu dönemi öteden beri toplumumuzun ümmi bir topluluk olmaktan çıkıp "ulus olma" dönemi olarak adlandırırım. Atatürkçülükten anladığım özet olarak bu çabadır benim.

1938 yılında Liseyi bitirdiğim sırada Atatürk hayattaydı henüz. Okuduğum lise, diploması zor alınan bir okuldu. Edebiyat tutkumun, gelecekteki yolumu belirlediği o

yıllarda çok okuyor, yazmakta ise acele etmiyordum, derslerden yazmaya zaman ayıramıyor, "Hele şu lise bir bitsin" diyordum.

"Ulus Olma" ilkesi doğal olarak ulusumuzun kimlik arama çabalarını gerektiriyordu. Öz dilimize sahip olma bilinci o dönemde başladı. Yunus Emre, Karacaoğlan yeniden değerlendirildi. Folklor araştırmalarımız, dil, edebiyat, müzik alanlarında büyük bir hız kazandı. Okullar, enstitüler, halkevleri ile büyük bir kültür seferberliğine girildi. Ben de o dönemde Urla Halkevinde zengin bir kitaplık buldum. Evimizde Kur'andan başka kitap yoktu. Halkevi kitaplığında Türk edebiyatının, Dünya edebiyatının seçkin kitapları yasaksız olarak okunabiliyordu. Bu ortam içinde folklor tutkunu buldum kendimi. Yine bu ortam içinde sosyalist eğilimlerim oluştu. Özet olarak söylemem gerekirse ben Türkiye'nin "Ulus Olma" sürecinin şairiyim. İkinci Dünya savaşından sonra bu süreçte, kesintiye uğradı.

Bu süreç çok hızlı bir çıkış gerçekleştirmiş, geniş kitleler bu hıza ayak uyduramamıştı. Bu sindirimsizliğin tepkileri değişik oldu. Bazı direnişlerin yanı sıra karşı akımlar doğdu politik ortamın sansasyonel kargaşası arasında ters yönde gelişmeler yaşandı. Yabancı kültürlerin egemenliği, kozmopolit eğilimler etkiledi kültürümüzü.

Benim "Eskiyen Adam" adlı bir öyküm vardır. İsrail'in bağımsızlık savaşına katılan bir gencin, savaştan sonra paraya rahata dönük yeni yaşam koşullarına ayak uyduramayışını konu alır. O öyküyü yazarken ben de "eskiyen adam" olarak duymuştum kendimi, moral değerlere sırt çeviren toplumumuzun, II. Dünya savaşı sonrası gidişine hep yabancı kaldım. Ulus olma sürecinin gençlerinden biri olarak direne direne yaşadım bugünlere geldim. Şunu da ekleyeyim. Şovenizmle ilgisi yoktur bizdeki ulus olma akımının. Başka uluslara üstünlük ya da başka uluslardan ayırım öğesi taşımaz akım, Aksine eşitlik ilkelerine dayanır. Uluslar topluluğunda onurlu bir yer alma amacını taşır. Pişman değilim inançlarıma bağlı kalmaktan. Şu son seçimlerden sonra esen hava, otuzlu yıllarda tutulan yolun doğruluğunu kanıtıyor, Türkiye'nin kendini bulmadan dünya ulusları arasında saygın bir edinmeyeceği yine her gün yazılan çizilen bir konu oldu günümüzde.

Sanatımı yorumlamakta sunacağım ikinci anahtar ise daha basit bir yöntemeye dayanır:

Bir edebiyat adamının tüm yapıtları ana bir çizgi üzerinde oluşur. O edebiyat adamı temelde şairse, şiirin dışında öbür türlerde yazacaklarının içeriğini, biçim düzeyini şairlik düzeyi belirler. Fizik ya da geometri yasalarıyla oluşur adeta bu belirginlik. O şair üslup sahibi, kişilik sahibi bir edebiyat adamı ise, yazdığı denemeler, oyunlar, öyküler ile romanlarda da koruyacaktır kişiliğini. Çeviriler yaparsa, türkçeleştirdiği şiirlerin düzeyini kendi şiirleri düzeyine çıkaracaktır. Bunun aksi de doğrudur. Başarılı, kişilikli bir şair değilse, yabancı dillerin en büyük şairlerini dilimize çevirirken kendi şairlik düzeyine indirecektir.

Yine bu anahtarla şöyle bir gerçeğin kapısını açabilirsiniz. Edebiyat adamının değişik türlerde ürettikleri, ortak bir çizgiye ulaşamıyor, değişik kişiliklere bölünüyorsa, o edebiyat adamının dışında aramak gerekir bu olayın nedenlerini. Genellikle değişik kaynaklardan gelen etkilenmeler yönlendirir bu uyumsuzluğu.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: geriye dönüp bütün yazdıklarımın hesabını çıkarırken görüyorum ki güdümlü bir edebiyatçıyım ben. Güdümlü, hani şu kör kör parmağım gözüne dedikleri güdümlülerden değil! Doğruyu ben bilirim, beni izleyen diyenlerden de değil! Ulus olma inancı yönlendirir benim neredeyse tüm yazdıklarımı. En öz-

nel konularda bile dil açısından olsun bu inanç öne çıkar. Yaşadığım dönemin önemsemediğim ya da öfkeyle karşı çıktığım başkaldırdığım olaylarına bu inançla yaklaşırım. Başta Türkiyenin, dün, bugün, giderek coğrafyası etkiler benim esin kaynaklarımı, Güdümlülükten anladığım anlam hep bu esin kaynaklarını seçmekte haklı olduğumu kanıtlamaktır.

Örnek olarak, Urla gibi küçük bir ilçeyi bu kadar önemsiyorsam yazdıklarım'da, coğrafyası, doğal yapısı, insanların özünde var olduğuna inandığım insancıl cevheri sözü edilecek değerde bulduğum için önemsiyor. Urla'dan yola çıkarak yurt içinde yurtdışında yaşadığım gezdiğim her kentte bu değerleri arıyor, kendi ülkem kendi halkımla özdeşleştiriyorum. Daha da ileri giderek şunu söyleyebilirim, kendi ulusumun da ileri ülkelerde yetişen edebiyat adamlarıyla boy ölçüşebilecek bir edebiyatçı yetiştirebileceğini kanıtlamaya çalışıyorum. Kendim değilim bu çabada önde tuttuğum, kendim için sürdürüyorum bu kahırlı bu ağır çalışmayı. Türk dili adına veriyorum bu sınava, bu savaşı. Şandan şöhretin, güdülden uzak durmaya çalıştım bütün yaşamımda. Her davranışımı kanıtladım bu konuda içtenliğimi.

Bu girişten sonra tiyatro oyunlarımaya gitiriyorum sözü

İlk oyunum "Boş Beşik" ti, Folklorumuzdan yola çıkıyordum. Boş Beşik her bakımdan ulus olma sürecinde kalemi eline alan bir yazarın yazacağı oyun. Folklor araştırmacılarımızın bütün çalışmalarını izliyordum o ara. Halk türkülerıyla büyüleniyordum. Öte yandan Ege'de büyümüşüm. Eski İyon uygarlığının 25-30.000 kişilik açık hava tiyatrolarının kalıntılarını koruyan Ege topraklarında! O susmuş tiyatrolar ses bekliyorlardı bizden. Yunan tiyatro klâsiklerini dikkatle okudum o tiyatroların görkemiyle ürperdiğim dönemde. Kral Oidipus, Elektra, Antigone, v.b. kişileri hep eski Ege halkının imgeleminden doğmuş söylencelerin kahramanlarıydı. Egeli çocuklar evlerindeki yaşlılardan bu söylenceleri dinleyerek büyüyorlar, yetiştiklerinde o kahramanlarla buluşmak için otuz bin kişilik tiyatroları dolduruyorlardı.

Boş Beşik türküsü 20 dizelik bir halk balladıydı. Ballad, üç beş satırlık bir açıklamadan sonra bağlama eşliğinde çalınır söylenirdi. Bir anlamda, eski Yunandan sonra Anadolu'da yaşayan halkın yarattığı bir söylenceydi. O boş görkemli tiyatroların beklediği bu diye düşünmüştüm: Geleneği sürdürmek. Boş Beşik'i bu amaçla konu seçtim, oyunlaştırdım. Oyun bugüne kadar hakkı olan sahneyi bulmadı. Nedir ki kıt yapım olanaklarıyla sahnelendiği her yerde geniş ilgi gördü, 1951 ile 19 de iki kez sinemaya aktarıldı ikisinde de eski yunan tiyatrolarını aylar boyu dolduracak kadar seyirci topladı.

Senin beni mutlu eden bir özenle sahnelediğin "Yaralı Geyik" 1949 da, Boş Beşik ile birlikte sahneye aktarmak için tüfeğimi doğrultup nişan aldığım halk balladlarından biriydi. Otuz yıl arayla oluştu biçimlendi.

İkinci oyunum "MİNE" de bizde küçük yerleşim merkezlerinde yaşayanların gençliklerini, sağlıklı duygularını karartan baskıyı yansıtmaya çalıştım, Urla, Ezine, Çanakale'de, gençliğimin geri gelmez yıllarını o baskılar altında tüketmişim. O baskının hüznünü acılarını yaşamış, başkalarıyla paylaşmışım.

"DERYA GÜLÜ" sevdiğim Urla, genel olarak Ege kıyılarına, o bölgenin gönlü zengin deniz insanlarına selamımdır benim. Şiirlerimde ne varsa bu sevgiyle ilgili, oyuna da serpiştirilmiştir, bir de Meryem'i vardır o oyunun. Meryem gerçekte kişilikli bir kadındır. Toplumun kendisini kısıncasına aldığı yaşam koşulları ile iç güdüler arasında mutluluğunu bulmak için savaşıyor. Bilinçli olarak algılayamadığı kişiliğini içgüdüleriyle dengeleyerek yaşamına yeteneklerine yaraşır bir yön vermek ister.

Daha sonra yazdığım "BİR SABAH GÜLEREK UYAN" aydınlar kesiminde geçer, Kent soylu sınıfının kendi yaşam düzenine boyun eğmek zorunda bıraktığı, elini kolunu bağladığı Suna'nın dramıdır.

Bu üç oyunun bir üçlü niteliği taşır; MİNE - MERYEM - SUNA adında üç kadının üçlüsü. Mine, kasaba, Suna kentsoylu kesiminin Meryem alt kültür ortamının kurbanlarıdır, bağlı oldukları ortamın yaşam koşullarını yansıtırlar yaşam öyküleriyle.

"SUSUZ YAZ" ı oyunlaştırırken yine Ege topraklarında kokusunu duyduğum destansı tiyatronun etkisindeydim. Oyuna Prolog, final olarak koronun okuyaacağı şiirler ekledim. Ara sahnelere şiirler, manilerle gelişen ikili konuşmalar kattım bu etkiyle.

"NALINLAR" yazıldıktan sonra seyirci önüne çıkıncaya kadar iki yıl bekledi. Hangi tiyatroya versem oyunu sahnelenecek değerde bulmayarak geri çeviriyordu. Bu iki yıl içinde, Önce "Bunun neresi komedi, gıdıklasan kimse gülməz!" diye İstanbul Şehir Tiyatroları, ardından kadrosuna uymadığı gerekçesiyle Haldun Dormen Tiyatrosu, ilk başvurumda bazı düzeltmeler isteyerek Devlet Tiyatroları, o küçük düzeltmeleri gerçekleştirilmenden sonra " Bu oyun olmamış diyerek " yine Devlet Tiyatroları, bu arada Rahmetli Ulvi Uraz hep geri çevirdiler. Kent oyuncularına baş vurmak ise aklımdan geçmiyordu. Sonunda kendileri sordular istediler. 1962 yılında bir akşam saat dokuzda verdim oyunu, ertesi sabah dokuzda telefonla muştusunu aldım. Allahtan ki öbür tiyatrolar geri çevirmişler. Nalınlar hakkı olan özen, hakkı olan güçlü kadroyla sahnelendi, tiyatro seyircisi için bayram oldu.

Nalınlar, folklor tutkumun kazandırdığı şiirsel dil zenginliği ile yazılmıştı. Evlenmelerde halkımızın seçtiği kız kaçırma gibi yaygın bir olaya dayanıyordu. Eski Yunan tragediyalarının da dayanağı hep böyle yaygın bir yaşam olayıdır,

"EZİK OTLAR" , Anadolu da sürekli göçlerin yarattığı yerleşme sorunlarının düşman ettiği iki ailenin çocukları arasında geçen bir "Romeo ile Juliette" öyküsüne dayanır.

"GÖMÜ" de gönlü zengin oyun kişileri, para tutkusunu gülünçleştirirler.

"TEHLİKELİ GÜVERCİN" politik kültür açısından gelişmemiş ülkemizde, cadı kazanının hangi körüklerle alevlendirildiğini sergilerim. "YÜRÜYEN GECEYİ DİNLE" çağının gerisinde kalan toplumumuzda, aydınlarla, kendileriyle yaşamlarını birleştiren eşlerinin, analarının dramını duyurmak isterim, yan tema olarak da sosyalizm ile anarşizmin yönlendirdiği eylemler çatışır oyunda.

"MASALAR", "BAKANI BEKLİYORUZ", bürokrasinin, "ŞAFAK KARAKOLU" ise devlet kuruluşlarının eridiği, etkisiz kaldığı bozuk bir düzenin yergileridir.

"AHMETLEREM" de, genç kızlığında ağabeyisi, Ahmed'e özveri ile bağlanan Türkân, daha sonra bu özverili sevgiyle kocası Ahmedin, yaşlılığında torunu Ahmedin yaşamlarıyla birleştirir yaşamını, Onların acılarına, umutlarına ortak olur, bir anlamda da Kurtuluş Savaşından son askeri darbeye kadar olan dönemde Türkânın yaşayışını etkileyen olaylarını yansıtır.

"AŞK DUVARI" Paris'te geçen gençlik yıllarında tanıştığım kadın erkek ilişkilerini yönlendiren hızlı ruh değişikliklerinden kaynaklandı.

"KUYU" bir bakıma "Susuz yaz"a ek. Susuz Anadolu'nun su sorununu bir başka açıdan ele aldım. Bozkırda Bir Atlı'da topladığım şiirlerim arasında yer alan "Göç" te yansıttığım daha önemli bir sorunla birleştirerek işledim. Bugün Türkiye ikili bir göç ya-

şıyor. Bir yandan yurdun zenginlikleri, seçkin beyinleri kopup dışarıya giderken bir yandan, ekmeğini yurd dışında aramak zorunda kalan emekçi kesimi, dışından tırnağından keserek biriktirdikleriyle silasını doldurmaya yurda dönmeye çalışıyor. Kuyu'da Almanyada çalışan Ceyhan, biriktirebildiği parayla, susuzluktan ot bitmeyen, tek yeşil yaprak görmemiş köyünü suya kavuşturmak için çalışır.

"Dün NEREDEYDİNİZ" de mutluluklarımızı yakalamakta gecikmelerimizin hüznünü yansıtmaya çalıştım bazı çeşitlemelerle.

"DEVLET ADAMI" insan ilişkilerimde gizli bir hastalığın, yayılma hastalığının güldürüsü.

"YALNIZ ÖLÜ" de miras sorununu yeni bir açıdan ele aldım: Kendi servetini kendi edinmiş, bekâr çocuksuz olarak ölen maden mühendisinin yasal mirasçıları ne dereceye kadar kalan mirastan pay almayı hak etmişlerdir?

"GEL EVLENELİM, YÜRÜ BOŞANALIM" belki de fantezi açısından en çarpıcı oyunum. İki tanık bir evlenme memuru ile evlenen çift, cübbesinin yaka rengi değişerek yargıca dönen evlenme memurunun, eski tanıklarının tanıklıklarıyla boşanma girişiminde bulunurlar. Evlenme ile boşanmanın biçimsel paralelliklerinin güldürüsüdür oyun.

Son olarak iki oyunuma değineceğim:

"ÇALIKUŞU" nun Feride'sini uyanmayı bekleyen Anadolu'nun öncü öğretmeni olarak gördüğüm için oyunlaştırmıştım. "VATAN DİYE DİYE" ise Namık Kemal'in yaşamının sahneye yansması. Gerçekte bizim Ulus Olma çabalarımızın ilk tohumlarını Vatan tutkusu ile Namık Kemal atar. Mustafa Kemal'in çıkış noktası Namık Kemal'in yaşadığı özlere. Kurmaya çalıştığımız demokratik düzenin temellerini hangi özverili çalışmalar acılarla günümüze ulaştığını aşama aşama istiyorsak Namık Kemal'i iyi tanımakla işe başlamalıyız.

Bu oyunlarımın dışında altı tek perdelik oyunum var, ayrıca yıllardır tasarlayarak yazılacak duruma getirdiğim oyunlarımın sayısı oldukça kabarık. Ne çare ki oyunlarımın sahnelenmesinde yıllardır yüzüme kapanan kapıları hep zorlamak zorunda kaldım. Yoruldum artık. Gördüğünüz gibi yukarıda saydığım oyunlarımın yedisi henüz sahnelenmedi. Başlangıçta yüzüme kapıları kapatan tiyatrolar şimdi de "artık yeter, dur!" diyorlar.

Oyunlarımın belirgin daha bazı nitelikleri olarak şunları ekleyebilirim:

Benim oyun anlayışım şiir anlayışımla bütünleşir. Şiirlerimde olduğu gibi yalınlık-ır ilk özellikleri. İnsancıl olan değerlerin altı çizilmiştir diyaloglarda. Şiirimde nasıl duygu sömürsünden, parlak sözlerden kaçınmışsam, oyunlarım da bağlı kalırım bu tutumuma. Haçneresini bir müzik enstrümanı gibi, söz gelişi, keman, viyolonsel, kontrbas gibi kullanabilen oyunculara gereksinim gösterir oyunlarım, jestlerde sadelik korunur. Yönetmenlerin öncelikle insancıl (Humaine) öze, dil açısından doğru tonlamalara önem vermesi oyunlarımın başarı şansını artırır, Görsellik hiçbir zaman kulağın önüne geçirilmemelidir.

Yeni bir oyunumda birlikte çalışma dilekleriyle hoşça kal sevgili Raik Alınışık.

TÜRKOLÖĞ RADİ FİŞ'İN KONUŞMASI

Sayın Necati Cumalı, sizi sevgi ile, saygı ile selamlıyorum; yalnız kendi adıma değil, Moskova'daki dostlarınız ve okurlarınız adına sizi selamlamak istiyorum. Ben birkaç zaman önce böyle bir kitap çıkardım. Çeviri. İçinde bir tek şiiriniz var. Çok kitaplarınızı karıştırdım. Birçok kez başladım çevirmeye; olmuyor. Ve de araştırdım. Olmuyor ama, bir şiiriniz beni büyüledi çevirmen olarak, onu çevirip kitaba koydum.

Ben katıldığım 2. Dünya Savaşı'nda çok arkadaşımı yitirdim. Tasavvur ediniz, bizim kuşağımızdan yani 20'li yıllarda doğan erkeklerden harpten sonra yüzde dokuzu sağ kaldı. Şimdi de yüzde iki buçuk kaldı. O kadar insan yitirdik, hepsi bizim kuşağımızdan. Ben bunu okumadan önce size teşekkür etmek istiyorum çünkü bu kuşağın duygularını Türkçede siz şiire geçirdiniz, şiire aktardınız: Teşekkür ederim.

Şimdi sizin anlamayacağınız Rusça çevirisini okuyacağım, sonra Sayın **Gülsen Tuncer** mükemmel Türkçesiyle şiirin aslını "Karda Ayak İzleri Var" şiirini okuyacak.

KARDA AYAK İZLERİ VAR

Karda ayak izleri var
Vurulup düřtükleri yere kadar
Yüzleri tanınmayacak bir halde
Olduğu yerde kalmış cesetleri

Onlar için hatıra yok
Saat durmuş
Onlar için değil
Yıldızlar ve bu gece
Onlar için değil gelen güneş
Artık onların yok
Uzak şehirlerde
Sevdikleri

Artık hepsi bitti
Açlık, susuzluk ve kin
Ne matara ne ekmek torbası lazım
Ne silah
Elbise ve düşen řapka da lüzumsuz
Artık üřümezler ki

En güzel ocak ateřleri
Artık ısıtamaz ellerini
İsimlerini en yakın tanıdık
Söylese işitmezler
Kurt mu, dost mu, düşman mı?
Bilmeyecekler başuclarına geleni

Artık ne tren, ne gemi
Onları getirmez bir daha

Necati CUMALI

NECATİ CUMALI'NIN ŞİİRİ

Muzaffer Uyguner

Necati Cumalı'nın sayın dostları, sayın konuklar.

Ben hitabet konusunda iddiası olmayan bir kişiyim; konuşmamda bazı hatalar yapabilirim. Onun için baştan özür dilerim. Şiir konusunda da fazla derinliğine bir bilgim ve yeteneğim yok. Ama, Necati Cumalı'nın şiirini başlangıçtan bu yana okuyup sevdiğim için onun şiiri üzerine bazı şeyler söylemek istiyorum.

Sayın Konur Ertop, Cumalı şiirinin Urla ile olan ilişkileri üzerinde özellikle durdular. Bu nedenle o konuya pek girmek istemiyorum. Cumalı şiirinin başka yönlerine değinmek niyetindeyim.

Necati Cumalı, deminki konuşmasında dedi ki, "Ben ortaokulda ve lisede iken matematiğe çok yakındım, hemen çözümlerdim". Ama, içinde bir şiir kaynağı da varmış ki, bazı yazılarında ve konuşmalarında belirttiği gibi, liseyi 1938 yılında bitirip Urla'ya döndüğünde bavlunu dağıttığının ertesi günü şiir yazmış. Evet, demek ki bir şeyler varmış yoksa, oturup da lise öğrenimini bitirip Urla'ya geldiğinin ertesi günü şiir yazması olanak dışı. Hiç kimse bunu yapamaz. Nereden geliyor bu şiir yazmak durumu? Çocukluğunda halk masallarını okumuşlar ona ya da kendisi okumuş. Bu arada Arzu ile Kamber'i dinlemiş. Şah İsmail destanlarını dinlemiş. Gazetelerin sergüzeşt romanlarını okumuş. Onlardan bir şeyler edinmiş olduğunu söylüyor. Ama, şiirle meşgul olmayacağı yolunda bir görüşü yok o günlerde. Bunları, diyor, şiire inanarak dinledim. Demek ki lise yıllarında matematiği kuvvetli; ama, şiir de içinde bir kaynak gibi, bir volkan gibi kaynıyormuş.

İlk şiiri 1938 de, liseyi bitirip Urla'ya geldiğinde yazmış. Yayımlanan ilk şiiri de bir yıl sonra Urla Halkevi'nin Ocak adlı dergisinde yer almış. Demek ki, şiire dönük bir şeyler varmış içinde. Bir yıl sonra şiir yayımlayacak kadar yeni şiirler yazma yeteneği varmış ve başarılı şiir yazabilmiş ki halkevinin dergisinde yayımlamışlar. 1943 yılında da, biliyorsunuz **Kızılçullu Yolu** adlı şiir kitabı çıkıyor. Fakat, bu arada, Orhan Veli ile karşılaşılıyor ve ona 20 dizelik bir şiirini gösteriyor. Orhan Veli de bakıyor, okuyor ve sonra çiziyor, çiziyor çiziyor... 20 dizelik şiirden geriye sekiz dizelik bir şiir kalıyor. Necati Cumalı buna baktığı zaman, önce bir burkuntu duyumsuyor herhalde. Çünkü çok güzel olarak yazdığına inandığı bir şiirin yirmi dizesinden onikisinin çizilmesi böyle bir burkuntuyu yaratmıştır. Ama, sonradan, üzerine eğildiğinde bu şiirin, bu sekiz dizelik şiirin güzel bir şiir olduğu kanısına varıyor ve o kanı ile, sanıyorum bugün de yaşamakta ve yazmaktadır. Bu şiir hangi şiiri? "Yağmurdan Sonra Bayram Yeri" adını taşıyan sekiz dizelik şiiri.

İlk şiirlerinde içerik yönünden, iyice bilindiği gibi, söyleyiş bakımından Garip şiirine yakınlık var. Çünkü o günlerde Garip şiiri Türk şiirinin bir egemeni. Herkes Garip şiirine yöneliyor. Cumalı'nın Orhan Veli ile de yakınlığı var. Ama, biraz sonra bazı ozanlar Garip şiirinin bu sultanından, bu havasından çabucak sıyrılıyor. Bu sıyrılanlar arasında Sabahattin Kudret Aksal'ı görüyo-

ruz. Salâh Birseli'yi görüyoruz ve bu arada Külebi'yi görüyoruz. Elbette adını anmamız gereken Necati Cumalı'yı görüyoruz. O yıllarda ve daha sonraki yıllarda Necati Cumalı'nın sıradan insanın şiirini yazdığını söyleyebiliriz. O dönemin gençleri gibi halkçı, devrimci, laik ve toplumcu, kemalist bir anlayış var şiirinde. O dönemin gençleri, lise öğrenimimiz sırasında, hattâ üniversitede bu anlayışla yetiştirildik. Bu nedenle de Cumalı'nın ilk şiirlerinde bu inancı bulmaktayız. Okuduğumuz zaman bu inancı duyumsuyoruz, sezinliyoruz. Bir konuşmasında diyor ki, "Sıradan insanın şiirini yazmam benim dünya görüşümün sonucudur". Buradan kaynaklanan bir şey oluyor: Bir ozanın duygu, düşünce dünyası, küçük olaylar karşısında etkilenmeleri ve tepkileri ile oluşur, birikir ve gelişir. Necati Cumalı'nın şiirini okuduğumuzda bu sözlerinin yansımasını bulmaktayız. Çocukluğunda dinledikleri, okudukları, doğası, -ki sayın Ertop'un da üzerinde durduğu gibi- ve insanı ile tanıdığı Urla, onun şiirinde geniş yer tutuyor. Hem ilk şiirlerinde, hem de son şiirlerinde bunu görüyoruz. Hattâ bazı destanlar bile yazmıştır diyorum bu yöre insanları için. Oradaki yaşamın, Urla'daki yaşamın şiirinde, hemen hemen her dizesinde derin bir etkisi olduğunu görmekteyiz. Onun dediği gibi, **Güzel Aydınlik**'ta bütünüyle Urla var. **İmbatla Gelen**'de "Karakolda" adlı uzunca şiirini okuduğumuz zaman Urla'daki insanların o doğa içindeki gelişimlerini, oluşumlarını, yaşantılarını görüyoruz. Bir insanın yaşantısında iyi yan kötü yan da vardır elbette. Bu "Karakol" daki Huri ile Süleyman, belki de Arzu ile Kamber'den kaynaklanır ya da çocukluktan gelen bir duyumsamanın devamıdır. Ama, olmuş bir olayın bu biçimde ve söyleyişte destanlaştırılmasıdır ya da uzun şiir olarak yazılmasıdır da diyebilirim.

Peki, hep sıradan insanı mı yazmıştır şiirlerinde Necati Cumalı? Elbette değil. Toplumsal sorunlar da yer almıştır şiirlerinde. Sözgelimi, yukarıda andığımız "Karakolda" şiiri, **Harbe Gidenin Şarkıları**'ndaki bir çok şiir, **Güzel Aydınlik**'taki "Yağmurlu Deredeki Kapalı Gerçek" bölümünde yer alan şiirleri, özellikle **Ceylan Ağdı** adlı kitabındaki "Ceylan Ağdı" ile bu kitabın "Üç Ekme" bölümündeki şiirler, onun toplumsal şiire ne denli yakın olduğunu gösterir. Daha başka örnekler de verilebilir elbette. Ama, onun bu toplumsallık anlayışı, bazı kişilerdeki gibi kötüye kullanılmamış, sırf toplumsal şiir yazmak düşüncesine saplantı olarak ortaya konulmamıştır. Bu şiirlerinde, şiirin bütün kuralları, lirizm ölçülü olarak kullanılmış ve sözcükler de ona göre seçilmiştir, yerli yerinde kullanılmıştır; toplumsallık bu anlayış içinde ortaya konulmuştur.

Necati Cumalı'nın, Garip şiirinden ya da o dönemlerdeki moda şiirden ayrıldığını ve şiirin kendine özgü özelliklerinin farkına vardığını söylemişim biraz önce. Bakın, bir konuşmasında -Doğan Hızlan ile yapılan ve Gösteri dergisinde yayımlanan konuşma- şunları söylemiştir: "Çok çabuk buldum şiirde kendimi, yöntemim çıktı ortaya, çevremde, yaşamımda aradım şiiri. **Kızılçullu Yolu**'na topladığım ilk şiirlerimde çocukluk anılarımdan başlayarak yaşamın beni etkileyen renklerini getirdim. Hidrellez gezintileri, bayram yerleri, İzmir'in paytonları, avlusunda tavuklar, horozlar beslenen baba evi, sabahları erken

uyanmanın sevinci, ilk aşk kırgınlıkları". Evet, bütün bunları Necati Cumalı'nın şiirlerinde görüyoruz. "Şiirlerine uygun düşecek biçimi kendi sesimle birlikte çabucak buluverdim" diyor. Gerçekten de, kendine özgü bir sesi vardır Necati Cumalı'nın; sevi şiirlerinde de vardır bu ses, toplumsal şiirleriyle daha başka konuları içeren şiirlerinde de. Sözgelimi, "Gülerin Aşkı", okurken beni her zaman duygulandıran şiirlerinden biridir. Uzunca bir şiirdir. Eskişehir'deki bir toplantıda okumuştum, bir çok kişi duygulandığını, hayranlığını belirtmişti.

İlk şiirlerinde, kendisinin de belirttiği gibi, hece sayısı yedi ile onbir arasında değişen dörtlükler ya da beşliklerden oluşmuştur. Uyak düzeni vardır bu ilk şiirlerde diyebilirim. İşte "Kızılçullu Yolu" şiiri, ya da "Yağmurdan Sonra Bayram Yeri". Bunlar ilk şiirleri. "O şiirlerden başlayarak anlamaya çalışmalı okuyanlar" beni, diyor. "O şiirler içerik olarak da biçim olarak da ne yerli ne yabancı benden önce gelmiş hiçbir şairi hatırlatmaz okuyana, öyleyse bağımsızca sürer gider benim şiir serüvenim" diye ekliyor. Evet, Necati Cumalı'nın Türk şiirinde özel bir yeri vardır ve bu hiçbir ozanla da ilgili, bağlantılı değildir. Bir çok ozanımız bir çok şeyler yazmıştır; destanlar da, uzun şiirler de yazmışlardır. Ama, ben gene yineliyorum, Necati Cumalı'nın Urla çevresinden çıkardığı destansı şiirler bugün hâlâ tazeliklerini, içtenliklerini, güzelliklerini korumaktadır.

Efendim, Necati Cumalı, hiçbir zaman fildişi kuleye çekilmek istememiş ve çekilmemiştir de. Fildişi kulenin yanına bile yaklaşmadan toplumun içerisinde, Urla'nın kırlarında, oranın insanları arasında yaşamıştır. Şiirindeki Urla, bir bakıma, doğası ve insanı ile yalnızca o yöreye has değil elbette; ama, gözlemleri o bölgeye dönük olduğu için o bölgenin doğasını, insanını ilk planda almış ve onları anarak toplumu şiirleştirmiştir; yoksa bütün Türkiye'deki insanın, toplumun, çevrenin şiiridir onun şiiri. Cumalı'nın şiirinde toplumsal adaletin önemi de vurgulanmıştır.

Bütün bunların yanında bir de aşk konusu var elbette. **Mayıs Ayı Notları, Güzel Aydınlik, Güneş Çizgisi** adlı kitaplarındaki şiirleri gözden geçirerseniz, bir daha okursanız aşk temasının ne kadar geniş olduğunu bir kez daha göreceksiniz. Görmüşsünüzdür zaten. Özellikle, demin de belirttiğim gibi "Gülerin Aşkı"nı anlatan o uzunca şiir, bir esvi izleğinin nasıl işlendiğini ortaya koyan bir örnek olarak daima anılabilecek bir şiirdir.

Necati Cumalı'nın şiirinde imgeler, simgeler var mıdır, yok mudur konusuna değinmek istiyorum. Bazılarına göre Cumalı'nın şiirinde simgeler yoktur. İmgeler olmadığını kimse söyleyemez. Ama, simge olduğunu da söyleyebiliriz. Özellikle, rahmetli Dizdaroğlu'nun belirttiği gibi, **Ceylan Ağıdı** adlı kitabında bunu görüyoruz. Bakın, Dizdaroğlu'nun deyişiyle bunu size söyleyeyim: "Cumalı yeni bir anlam yüklemiştir Ceylan sözcüğüne. Geleneğimizde olmayan bir anlam. Gençecik delikanlıları simgeliyor. Ceylan'la kitaba adını veren Ceylan Ağıdı bölümü toplumsal içerikli şiirleri kapsıyor". Evet, bir zamanın durumunu bu biçimde Ceylan Ağıtı'nda ceylan sözcüğüyle simgeleştirmiş oluyor Cumalı.

Necati Cumalı'nın şiirinde lirizm en başta gelen hususlardan biridir. Okurken o kadar çok seziyoruz ki bunu. Bu lirizm, zaman zaman iyice duygulandırıyor bizi. Bakın, bu lirizm konusunda Baki Suha Ediboğlu ne demiş: "Onun şiirlerinde katıksız bir içtenlik, güçlü bir duyuş ve seziş, kendine özgü bir müzikalite vardır. Türkçesi çok temiz ve yalın. Yapmacıktan, taklitten kaçan, sade güzellik arayan çabası hemen her şiirinde kendini gösterir. Hele aşk şiirlerindeki yaşama sevinci tabiat sevinciyle el ele verdi mi tadına doyum olmaz bir armoni çıkar ortaya". Dostumuz Mehmet Salihoğlu da bu lirizm konusunda şunları demiş: "Yavanlığa düşmediği, kendi lirizmini yaratıp koruyabildiği için kendi kendine bir tersliğe düşmeden çizgisini sürdürebilmiş bir ozandır Necati Cumalı. Cumalı'da şiir önce öz olarak doğar, bir hava, bir ortam olur. Sonra da ete kemiğe bürünür. Onun için rastlantısal değil bilinçlidir; duygusal değil duyguludur, esintili değil esinlidir. Özü biçimini, biçimi özünü kurmuş ve bütünlüğe erdirmiştir".

Necati Cumalı şiiri üzerinde daha bir çok değerlendirmeler var elbette. Ben de bazı yazılar yazmıştım; ama daha çok da öykü kitapları üzerinde durmuştum. Hepinizin takdirle anacağı Nurullah Ataç'ın bir değerlendirmesini burada anmak istiyorum: "Bir çağda bir iki şair sivriliverir. Yalnız onların şiirleri, onlar gibi yazarların şiirleri okunur. Hep o şiirler üzerinde durulur. Necati Cumalı'nın şiirleri ise günümüzün sivrilmiş, adları çok anılan şairlerinkine benzer, kendine vergi, yalnız kendinin olan bir deyişi var onun. Öyle parlak değil, okudukça sarar sizi, yavaş yavaş sarar. **Güzel Aydınlık**'ı okuyorum şimdi her şiiri bir daha, bir daha okuyorum. Her okuyuşumda başka bir şey buluyorum hepsinde. Biliyorum kimini beğenmeyeceğim. Onuncu, yüzüncü okuyuşta da beğenmiyeceğim. Ama, kimi de var çok güzel birer şiir olduklarını daha şimdiden seziyorum. Açın kitabı, "Şu Kalabalıkta Gördüğün Herkesin" adlı şiiri okuyun, "Aşk Yüzünden Cinayet"i, "Emine"yi okuyun, daha öyle niceleri var. Şair onlarda insanlık sevgisini söylüyor, insanlık sevgisini aşılayıyor okuyana. Hem de sesini yükseltmeden ve küçük bir olayı anlatır gibi konuşuyor".

Ataç'ın bu görüşleri Cumalı'nın bütün şiirleri, bütün kitapları için sözkonusudur bence, Ataç, ta ne zaman, yıllarca önce bu biçimde, böylece değerlendirmiş Cumalı'nın şiirini. Evet, bazı şiirlerinde destansı öğeler vardır; ama, hiçbir zaman şiirlerini öykülemeye sokmadan bu destanları yaratmıştır. Lirizmin dozunu da belirli bir ölçüde kullanarak bugün de ayakta duran, değerini yitirmeyen uzunca şiirler de yazmıştır. Ama, onun şiirlerinin değeri her zaman belirli bir ölçünün, şiirsel değerlerin üstünde kalmıştır.

Benim şimdilik söyleyeceklerim bu kadar. Necati Cumalı'ya daha nice nice yıllar diliyorum. Hepinize saygılar, sevgiler...

SON

(Necati Cumalı bölümü sonu)

